

Stanisław Koziara

Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

 <https://orcid.org/0000-0003-0206-5994>

Danuty Bieńkowskiej refleksje nad polszczyzną biblijną

Równo dwadzieścia lat temu w Archidiecezjalnym Wydawnictwie Łódzkim ukazała się monografia Danuty Bieńkowskiej *Polski styl biblijny* (Bieńkowska 2002)¹. Mimo iż ta w sumie niewielkiej objętości publikacja nie stanowiła otwarcia rodzimej refleksji filologicznej nad biblijną domową stylową polszczyzny, to jednak dziś, po dwóch dekadach od ogłoszenia tej pracy, godzi się odnotować jej tyleż znaczący, co wręcz przełomowy charakter w nurcie lingwistycznie zorientowanych badań nad tą częścią dziedzictwa języka polskiego. W syntetycznie ujętej formie owo opracowanie łódzkiej lingwistki w istocie przyjdzie bowiem uznać za jedną z pierwszych na gruncie polskim prób określenia zarówno statusu definicyjnego pojęcia *polski styl biblijny* jako pododmiany szerzej postrzeganego polskiego stylu religijnego, jak też wyznaczenia rodzaju i zakresu ram referencyjnych tych cech, które składają się na repertuar jego konstant językowych.

.....

¹ Wskazując na genezę i bezpośrednie inspiracje powstania tej publikacji, jej Autorka przywołała burzliwą dyskusję, jaka miała miejsce w roku 1999 podczas jednej z cyklicznych konferencji organizowanych w Uniwersytecie Łódzkim. Jako uczestnik i prelegent w tej debacie, jednoznacznie opowiadający się za uznaniem odrębności i swoistości polszczyzny biblijnej, także odniosłem wrażenie, iż było owo spotkanie istotnym krokiem w stronę nie tylko przyznania osobnego statusu polskiemu stylowi biblijnemu, lecz także okazją do wyrażenia potrzeby głębszego w tej kwestii namysłu. Pierwszy i jakże ważny krok w tym kierunku stał się 20 lat temu właśnie udziałem Profesor Danuty Bieńkowskiej.

Zadanie, jakie wyznacza sobie poniższe opracowanie, z konieczności sprowadzające się jedynie do ujęcia szkicowego, ma, ogólnie rzecz ujmując, trojaki charakter. Z jednej strony zmierzać będzie w kierunku syntetycznego przypomnienia najważniejszych ustaleń Danuty Bieńkowskiej poczynionych w przywołanej monografii, a którym można przypisać rangę trwałą, współtworzącą już dziś kanon wiedzy w dziedzinie badań nad stylową odmianą polszczyzny biblijnej. Po drugie zaś, uwagi te nakierowane będą w stronę wskazania na te z podjętych w owej publikacji zagadnień, które od początku jej ukazania się stwarzały pole do dyskusji, częściowo wyrażonych już uwag polemicznych (Fliciński 2003: 60–62), a dziś, po dwóch dekadach, wzbogaconych o dodatkowe dane, będące wynikiem intensywnie uprawianych w tym obszarze badań, domagają się niekiedy nowszego bądź nieco odmiennego oświetlenia. Wreszcie, rzecz by można, jubileuszowe przypomnienie pracy Bieńkowskiej jest także swoistą okazją do wskazania na jej inspirujący charakter, wyznaczający nowe horyzonty w dziedzinie lingwistycznie zorientowanych badań nad dziedzictwem biblijnym języka polskiego.

1. Przypomnienie najistotniejszych ustaleń odnośnie do historii i kształtowania się właściwości polskiego stylu biblijnego, które przed dwoma dziesiątkami lat znalazły swoje syntetyczne ujęcie w rzeczonyj pracy Danuty Bieńkowskiej, godzi się rozpocząć od przywołania kwestii najbardziej podstawowych, jakimi są określenie i zdefiniowanie przedmiotu badawczego. Jak już zostało to powiedziane na wstępie, za proponowaną przez łódzką lingwistkę próbę wyznaczenia zarówno definicyjnego *genus proximum* pojęcia *polski styl biblijny*, jak też jego zakresu referencyjnego w istocie godzi się uznać za pionierskie przedsięwzięcie w dziedzinie lingwistycznych badań nad tą częścią historycznostylistycznych doświadczeń języka polskiego.

Wcześniejsze bowiem próby pojęciowego i zakresowego spojrzenia na utrwalone w polszczyźnie zasoby dziedzictwa biblijnego ujmowane były zazwyczaj z innego niż lingwistyczny

punkt widzenia. Za taki uznać można jednostkę hasłową zamieszczoną w wydanej w końcowych latach ubiegłego stulecia *Encyklopedii katolickiej*, w której z czysto biblistycznej perspektywy *Styl biblijny* zdefiniowano jako „[...] reprezentowany w pismach Starego Testamentu i Nowego Testamentu styl literacki, któremu w związku z zawartą w nim religijną treścią objawienia Bożego przypisuje się charakter sakralny” (Stachowiak 1989: 493). W kręgu pokrewnych pojęć sytuuje się także literacko ujęte w *Słowniku terminów literackich* hasło *Stylizacja biblijna*, objaśnione jako „[...] ukształtowanie języka wypowiedzi według wzorców stylistycznych Biblii” (Sławiński 1988: 496). Godzi się ponadto przypomnieć, co nie uszło także uwadze Autorki przywoływanej tu monografii, iż w przeszłości nie brakło także stanowisk całkowicie odmawiających „obywatelstwa” osobno pojętemu stylowi biblijnemu (Miklasińska-Lubaszewska 1974: 29–45).

Na tym tle sformułowana przez Bieńkowską definicja polskiego stylu biblijnego sytuuje się w zgoła odmiennej perspektywie. Wychodząc bowiem od koncepcji Teresy Skubalanki, traktującej styl jako efekt procesu konkretyzacji języka (Skubalancka 1984: 9–14), łódzka lingwistka w funkcji definiensa dla pojęcia *polski styl biblijny* zaproponowała następującą eksplikację:

Jest to jedna z odmian stylu (języka) religijnego jako funkcjonalnej odmiany polskiego języka narodowego realizowana w tekście Pisma Świętego, funkcjonująca w świadomości jego użytkowników jako kod, wzorzec, będący zespołem cech językowostylistycznych powtarzających się (wspólnych) w indywidualnych przekładach Biblii oraz pozostająca w ścisłym związku z pierwotnym (oryginalnym) stylem biblijnym (Bieńkowska 2002: 13).

Tak określona wartość definicyjna polskiego stylu biblijnego w przeważającym swym zakresie nie stwarza także i obecnie zbyt szerokiego pola do dyskusji. Trafne i w pełni uzasadnione wydaje się w tym ujęciu usytuowanie stylu biblijnego jako pododmiany bardziej całościowo pojętego stylu religijnego, włączanego dziś niemal systemowo do opisu potencjału stylowego polszczyzny ogólnej (Makuchowska 2013: 487–528). Znamiona klarowności zawierają się także w stwierdzeniu,

że polski styl biblijny jest zespołem i emanacją powtarzających się, a więc ponadindywidualnych cech, które złożyły się ostatecznie na wzorcowy i zarazem normatywny kod językowostylistyczny.

Jednakże nie tylko z perspektywy minionych dwóch dekad za nieco dyskusyjny można uznać zbyt wąsko określony zakres tego, co składa się na zawartość zaproponowanej przez Bieńkowską definicji polskiego stylu biblijnego. Dotyczy to zwłaszcza propozycji zamknięcia przez łódzką badaczkę pola obserwacji jego konstant stylowych w granicach wyłącznie rodzimych przekładów Biblii, jako finalnego ogniwa procesu konkretyzacji dokonującego się na linii: polski język narodowy — styl religijny — polski styl biblijny — jednostkowy styl biblijny. Takie podejście gubi jednak z pola widzenia bardzo ważne obszary mające wpływ tak na ilościowe, jak też na jakościowe ukształtowanie wielu właściwości stylowych polszczyzny biblijnej.

W pierwszej kolejności bowiem niemałe zasługi przypisać należy w tym względzie niekanonicznym oraz, rzec by można, „prywatnym” inicjatywom w dziedzinie szerzej pojętych prac przekładowo-biblijnych. Mowa tu przede wszystkim o sięgającej doby renesansowej tradycji literackich tłumaczeń i parafraz, zazwyczaj starotestamentowej Księgi Psalmów, z kongenialną parafrazą psalterzową Jana Kochanowskiego na czele. Godzi się w tym miejscu przypomnieć, iż kanon polskiej psalmodii nieszpornej po dziś dzień wypełniają poetyckie psalmy, jakie wyszły spod ręki Jana z Czarnolasu bądź Franciszka Karpińskiego, *notabene* kształtujące i upowszechniające tą drogą literacki wzorzec polszczyzny biblijnej.

Wiadomo także nie od dziś, że w procesie utrwalania się wielu właściwości polskiego stylu biblijnego tyleż osobna, co oryginalna rola przypadła *sui generis* tradycji „okołobiblijnej”. Mowa tu o niezwykle ważnej roli tych świadectw, które składają się na przebogatą kolekcję polskich nabożeństw, modlitw i pieśni religijnych. Wiele z tych osobliwych gatunków polskiej religijności i pobożności ludowej początkami sięga doby

.....

staropolskiej, jak chociażby nabożeństwo ku czci Najświętszej Maryi Panny określane rodzimym mianem *Godzinki*, czy też wyrosłe z barokowej tradycji pasyjnej *Gorzkie żale*.

Mniej lub bardziej bezpośrednie odwołania biblijne w języku owych nabożeństw stały się, co daje się dowieść, źródłem i zarazem terenem upowszechniania wielu tradycyjnych biblizmów leksykalno-onomastycznych oraz frazeologicznych, jak np. *arka przymierza*, *falszywy świadek*, *gorzkie żale*, *gwiazda zaranna*, *męka pańska*, *panna mądra*, *panna nad pannami*, *plakać rzewnie*, *śmierć krzyżowa* (Koziała 2021: 163–181).

Potrzeba w tym miejscu mocniejszego zaakcentowania tych sfer oddziaływania nie oznacza, rzecz jasna, braku u Bieńkowskiej świadomości ich miejsca i roli w procesie utrwalania się znamion polskiego stylu biblijnego. Czynniki te, do których Łódzka badaczka słusznie zalicza szeroko pojętą tradycję oraz upowszechnione literacko wzorce stylizacyjno-biblijne, postrzega jednak w większym stopniu jako pochodną oddziaływania wzorca stylowego w obszarze kanonicznych prac przekładowo-biblijnych.

2. Jako równie istotną tak koncepcyjnie, jak też materiałowo przyjdzie z całą pewnością uznać zaproponowaną przez Bieńkowską dystynkcję oddzielającą pierwotny (oryginalny) styl biblijny od jego wtórnych ukształtowań, jakie stały się udziałem doświadczeń i praktyk przekładu ksiąg biblijnych na języki narodowe, w tym na język polski. Rozgraniczenie to pozwala bowiem, z jednej strony, wyznaczyć główne linie genetyczne polskiej translatoryki biblijnej widziane w perspektywie określonych prac przekładowo-biblijnych, jak też określić rodzaj i charakter owych zależności. Z drugiej zaś strony, stwarza możliwość wskazania na te cechy stylowe polszczyzny biblijnej, które są efektem procesu przeniesienia i akomodacji cech pierwotnego stylu biblijnego na grunt polskich tłumaczeń biblijnych, a także wykształcania się jego cech swoistych, po części wtórnych względem właściwości pierwotnego stylu, nierzadko wręcz w relacji do niego odmiennych.

Podążając w ślad za tym ważnym i nie tylko natury pojęciowej wyróżnieniem, przyjdzie na prawach nieco korygujących dodać, że z punktu widzenia filologicznego tych dwóch „natur” polskiego stylu biblijnego — prymarnej i wtórnej — nie należy bynajmniej rozdzielać, lecz traktować jako integralne jego składowe. Pierwsza z nich, co warto wyraźnie podkreślić, w ogromnej mierze jest efektem dominującej praktycznej w całej historii polskiej translatoryki biblijnej — tak katolickiej, jak i protestanckiej — metody przekładowej ciężającej w mniejszym lub większym stopniu ku tłumaczeniu dosłownemu, postrzeganemu przez niektórych badaczy jako „grzech dosłowności” (Piela 2003). Z punktu widzenia kondycji i właściwości polskiego stylu biblijnego ocenę tę, w moim przekonaniu, należy zgoła inaczej ukierunkować, traktując ową zależność wręcz jako „błogosławioną winę”. Pomijając w tym miejscu względy natury pozajęzykowej, ku takiej ocenie składają bowiem te gatunkowe właściwości polszczyzny biblijnej, które w ogromnym stopniu składają się na jej inwariantne stylowo cechy, nader często będące efektem kalkowania załatynizowanych jednostek, zespołów wyrazowych, formuł czy wręcz całych sekwencji o rodowodzie hebrajskim i greckim, a częściowo także cerkiewnym.

3. Niepoślednią zasługą Danuty Bienkowskiej podjętą w rzeczonyj monografii sprzed dwóch dekad było zmierzenie się z wieloma mocno usankcjonowanymi poglądami, wspartymi nierzadko wpływowymi autorytetami osobowymi, dotyczącymi „genezy” polskiego stylu biblijnego. Postawione w lapidarnej formule przez łódzką lingwistkę pytanie: Kiedy powstał polski styl biblijny oraz kto jest jego twórcą? przez wielu filologów i biblistów starszego pokolenia mogłoby być potraktowane jako wręcz prowokacyjne. Moc niewzruszoną, by nie powiedzieć niemal aksjomatyczną, jeszcze w drugiej połowie ubiegłego stulecia miał bowiem ciągle pogląd czy wręcz teza, iż swój początek i kształt polski styl biblijny zawdzięcza *de facto* jednemu dziełu literatury przekładowo-biblijnej, tj. *Biblii* ks. Jakuba Wujka w wydaniu z roku 1599 (Lehr-Splawiński 1978: 222; Frankowski 1993: 8).

Dziś w świetle nowych badań materiałowych, w tym także prac Danuty Bieńkowskiej (np. Bieńkowska 1992), nie jest już możliwa do utrzymania teza o wyłączności biblijnych tłumaczeń ks. Jakuba Wujka w roli źródła kształtowania się stylowych znamion polszczyzny biblijnej. Istotna zmiana w stosunku do wcześniejszych stanowisk, *notabene* w większym stopniu lansowanych w obszarze badań literaturoznawczych, polega tu na wskazaniu znacznej roli w tym procesie tłumaczeń poprzedzających biblijno-przekładowe prace ks. Wujka. Jako przełomowe w tym względzie przyjdzie chociażby przypomnieć stanowisko Marii Kossowskiej, która już w połowie ubiegłego stulecia zgłosiła, popartą solidną kwerendą materiałową, tezę, iż na Wujkowym tłumaczeniu Księgi Psalmów *de facto* zamyka się pierwszy etap w dziejach kształtowania się znamion polskiego stylu psalterzowego (Kossowska 1962: 135–148, 194–212). Tej wytrawnej badaczce dziejów i przemian polszczyzny biblijnej zawdzięczamy także zwrócenie uwagi, która dziś ma już nowsze, równie solidne poparcie materiałowe, że z roli istotnego źródła i ogniwa w procesie dojrzewania konstant stylowych polszczyzny biblijnej nie sposób wyłączyć jakże bogatych dokonań w dziedzinie tłumaczeń protestanckich z *Biblią brzeską* i *Biblią gdańską* na czele. W tym duchu od wielu lat zmierzały, trudne do przeceńnienia w swych efektach, prace wybitnej poznańskiej slawistki — Ireny Kwileckiej (np. Kwilecka 2003: 335–352), a także ujęcia liczного grona badaczy kolejnych pokoleń (m.in. Lisowski 2010; Szurek 2013; Koziara 2015: 63–72).

Odwołując się do wcześniejszych ustaleń, popartych także własnymi obserwacjami, na postawione pytanie odnośnie do genezy polskiego stylu biblijnego, Bieńkowska udzieliła odpowiedzi, której głównej linii argumentacyjnej nie sposób również i dziś podważyć: „[...] polski styl biblijny wykształcił się wraz z pierwszymi tłumaczeniami Pisma Świętego i jego części na język polski, a więc w okresie średniowiecza i pierwszej połowy XVI stulecia” (Bieńkowska 2002: 16).

Można oczywiście na prawach dyskusyjnych zadać pytanie, czy perfektywna forma czasownika „wykształcił się” jest w tym stwierdzeniu najtrafniejsza? Moim skromnym

.....

zdanien właściwsza w tym kontekście wydaje się forma „kształtował się” (Koziara 2020b: 10–20). Ta, nie tylko gramatycznej natury korekta, która znajdzie jeszcze rozwinięcie w kolejnym akapicie tego szkicu, w swej istocie nie zmienia jednak zasadniczego stanowiska Bieńkowskiej w tej kwestii.

4. W znacznej bliskości z podjętą przez Danutę Bieńkowską próbą odpowiedzi na pytanie o genetyczne uwarunkowania polskiego stylu biblijnego pozostaje sprawa periodyzacji szerzej pojętych dziejów polszczyzny biblijnej. Zagadnienie to, zamykające całość rozważań w rzeczonej monografii, tylko z pozoru dotyczy problemów porządkujących omawiane kręgi zagadnień i warto jest osobnej uwagi. Jak łatwo dostrzec, zaproponowana przez łódzką lingwistkę chronologizacja oparta została na czasowej triadzie, obejmującej trzy doby w dziejach polskiego stylu biblijnego: staropolską (od pierwszych przekładów XIV wieku do pierwszej połowy wieku XVI), średniopolską (od drugiej połowy XVI wieku do połowy wieku XX) oraz współczesną (od drugiej połowy wieku XX). Tak przedstawiona periodyzacja odwołuje się w znacznej mierze do kryteriów wewnętrznych, tj. procesów kształtowania, utrwalania oraz przemian, jakim na przestrzeni ponad siedmiu stuleci podlegała polszczyzna biblijna. Nie odmawiając właściwej intuicji samej koncepcji trójfazowości oraz towarzyszących poszczególnym epokom przemian, można jednak z perspektywy dzisiejszej zgłosić pod adresem owej propozycji kilka uwag polemicznych, głównie w kontekście wskazanych cezur oddzielających poszczególne epoki.

Po pierwsze, zdecydowanie „przedwcześnie” wydaje się zamknięcie pierwszej fazy, tj. wykształcania się cech swoistych polskiego stylu biblijnego, na połowie XVI wieku, wyłączające tym samym z tego procesu najbardziej burzliwe i bogate w dokonania na polu rodzimej translatoryki biblijnej drugie pięćdziesięciolecie tegoż stulecia, naznaczone duchem reformacyjnych sporów i polemik. Istnieje bowiem wiele przesłanek, aby ten pierwszy, zmienny wewnętrznie period w dziejach polskiego stylu zamknąć dopiero na roku wydania protestanckiej *Biblii gdańskiej* (1632), od której daty

ogłoszenia rozciąga się drugi, trwający ponad trzy stulecia okres utrwalania się swoistości stylowych polszczyzny biblijnej, głównie za sprawą szczególnego statusu tak *Biblii Wujkowej*, jak też *Biblii gdańskiej* (Koziaara 2020b: 10–20). Dla zrozumienia zaś trafnie wyróżnionej trzeciej, współczesnej doby, odznaczającej się zmiennym odniesieniem do tradycji i doświadczeń epok wcześniejszych, większego zauważenia i docenienia w tym procesie wymagają, jak sądzę, czynniki zewnętrzne, jak m.in. przełomowe stanowiska Stolicy Apostolskiej w dziedzinie egzegezy biblijnej czy też nowe nurty w dwudziestowiecznej translatoryce, co po części znalazło poświadczenie w późniejszych opracowaniach, w tym także z udziałem Bieńkowskiej (Bieńkowska, Koziaara 2014: 13–28).

5. We wszelkiego rodzaju próbach opisu procesu kształtowania i przemian polszczyzny biblijnej równie złożone i niełatwe okazuje się wskazanie na repertuar tych cech, które składają się na jej konstanty stylowo nacechowane. Zaproponowana w tym względzie przez Bieńkowską typologia zasadniczo odwołuje się do trzech poziomów systemu językowo-stylistycznego polszczyzny, w których ogniskują się istotne cechy polskiego stylu biblijnego, tj.: 1) leksykalno-frazeologicznego, 2) składniowego oraz 3) figuratywno-stylistycznego i kompozycyjnego.

Pozostawiając na uboczu kwestie czysto nominacyjne, godzi się zauważyć, że przedłożona w tym względzie taksonomia dobrze wychodzi naprzeciw tym obszarom polszczyzny biblijnej, w których w sposób najbardziej wyrazisty ujawniają się jej jednostki stylowo inwariantne. Co równie godne zauważenia, na podział ten nakłada się, wcześniej już przywołana, ważna dystynkcja oddzielająca właściwości językowe polskiego stylu biblijnego determinowane przez wyznaczniki prymarnego stylu biblijnego (np. semityzmy leksykalne, hebraizmy i greczyzmy frazeologiczne, elementy szyku wyrazowego, semickie figury kompozycyjne) od cech wykształconych na gruncie rodzimych doświadczeń polszczyzny biblijnej (np. słownictwo nacechowane chronologicznie, określony szyk wyrazowy).

Niewątpliwą zasługą opublikowanej przed dwudziestu laty monografii Danuty Bieńkowskiej było nie tylko wyznaczenie rodzaju i zakresu referencyjnego jednostek współtworzących językowo-stylistyczne konstanty polszczyzny biblijnej, lecz także wskazanie na status i rolę w tym procesie poszczególnych prac translacyjno-biblijnych. W efekcie możliwe stało się zarówno zakreślenie linii filiacyjnych uwidoczniionych w bogatej serii przekładowej, jak i podkreślenie siły oddziaływania rodzimej tradycji w tym względzie.

Ten obszar dociekań Bieńkowskiej nad kształtowaniem, utrwalaniem oraz przemianami polskiego stylu biblijnego, wsparty licznymi odwołaniami do ówczesnego stanu badań w tej dziedzinie, dostarczył kolejnych argumentów na rzecz coraz bardziej dziś już wpisującej się w krąg *opinio communis* tezy o „wieloautorskiej” i wielokonfesyjnej genezie polskiego stylu biblijnego.

Na prawach zaś po części dyskusyjnych można również do tej partii rozważań łódzkiej lingwistki zgłosić pewne glosy i propozycje bądź to korygujące, bądź też z nieco innej perspektywy ujmujące owe zagadnienia. Z całą pewnością w świetle nowszych tak biblistycznych, jak i filologicznych nurtów badawczych o wiele bogatsza oraz intrygująca poznawczo jawi się dziś retoryczna perspektywa badań nad genezą i naturą języka biblijnego, w tym także jego rodzimych doświadczeń. Stwarza ona podstawy do wskazania na szeroki krąg gatunków i form językowych wywodzących się tak z tradycji oralnej, jak i retoryki hebrajskiej i helleńskiej (np. antytezy, hiperbole, struktury chiastyczne, topika biblijna), znajdujących także rozliczne poświadczenia w zasobach stylowych polszczyzny biblijnej (Meynet 2001; Wojciechowski 2012; Wronka 2012: 678–703; Koziara 2018: 57–73; 2020a: 179–192).

Te zaledwie szkicowo zarysowane powyżej uwagi w oczywisty sposób nie wyczerpują całokształtu zagadnień, które stały się kanwą rozważań podjętych przez Danutę Bieńkowską w monografii *Polski styl biblijny*. Dziś, po 20 latach od ukazania się tej pracy, nie ulega wątpliwości, że była to z dużym

pożytkiem zrealizowana próba uporządkowania wielu wcześniej rozproszonych, jak też dynamicznie rozwijających się po okresie wielorakich „ograniczeń” refleksji nad biblijną domena polszczyzny. Mimo wręcz geometrycznego postępu w tej dziedzinie, z jakim mamy do czynienia także już w obecnym stuleciu, poczynione dwie dekady temu przez Danutę Bieńkowską ustalenia w ogromnej swej części nie tylko nie straciły aktualności, lecz także stały się zaczynem do kolejnych przemysłów, dając, śmiem twierdzić, podwaliny pod nową, filologiczną syntezę dziejów obecności Biblii w języku polskim.

Literatura

Bieńkowska D., 1992, *Styl językowy przekładu Nowego Testamentu Jakuba Wujka (na materiale czterech Ewangelii)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.

Bieńkowska D., 2002, *Polski styl biblijny*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź.

Bieńkowska D., Koziara S., 2014, *Duch odnowy soborowej a współczesne tendencje w polskich przekładach Pisma Świętego. Aspekty filologiczne*, w: Lewandowicz J., Umińska-Tytoń E. (red.), *Humanistyczna recepcja Soboru Watykańskiego II. Zbiór studiów*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź, s. 13–28.

Fliciński P., 2003, *Danuta Bieńkowska, Polski styl biblijny*, „Język Polski” 83, z. 1, s. 60–62.

Frankowski J., 1993, *Święte słowa*, „Tygodnik Powszechny” 30, s. 8–9.

Kossowska M., 1962, *Z dziejów polskiego stylu psalterzowego*, „Język Polski” 42, z. 2, s. 135–148; z. 3, s. 194–212.

Koziara S., 2015, *The current state of research by Polish linguists on the Brest Bible: an overview*, „Reformation & Renaissance Review” 17, nr 1, s. 63–72.

Koziara S., 2018, *W stronę retoryki. W poszukiwaniu nowych dróg opisu dziedzictwa biblijnego w języku polskim*, „Roczniki Humanistyczne KUL. Językoznawstwo” LXVI, z. 6, s. 57–73, doi: <https://dx.doi.org/10.18290/rh.2018.66.6-4>

Koziara S., 2020a, *Dziedzictwo retoryczne we współczesnych zbiorach biblistów języka polskiego. Casus chiasmów*, w: Puda-Blokesz M., Ryszka-Kurczab M. (red.), *Dialog z Tradycją*, t. VIII: *Dziedzictwo antyczne i biblijne dziś*, Collegium Columbinum Kraków, s. 179–192.

Koziara S., 2020b, *Próba periodyzacji dziejów polszczyzny biblijnej*, „Język Polski” 100, z. 4, s. 10–20, doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.100.4.1>

Koziara S., 2021, *Język nabożeństw jako obszar doświadczeń polszczyzny biblijnej*, w: Przyczyna W., Sieradzka-Mruk A. (red.), *Nabożeństwo chrześcijańskie. Pojęcie — gatunek — język*, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos”, Tarnów, s. 163–181, doi: 10.48292/2021-Przyczyna-NcPgj-Koziara

Kwilecka I., 2003, *Z dziejów przekładu pierwszej polskiej Biblii protestanckiej*, w: Kwilecka I., *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Wydział Teologiczny, Redakcja Wydawnictw, Poznań, s. 335–352.

Lehr-Spławiński T., 1978, *Język polski. Pochodzenie, powstanie, rozwój*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.

Lisowski T., 2010, *Sola Scriptura. Leksyka Nowego Testamentu Biblii gdańskiej (1632) na tle porównawczym. Ujęcie kwantytatywno-dystrybucyjne*, Wydawnictwo Rys, Poznań.

Makuchowska M., 2013, *Styl religijny*, w: Malinowska E., Noćko J., Żydek-Bednarczyk U. (red.), *Przewodnik po stylistyce polskiej. Style współczesnej polszczyzny*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków, s. 487–528.

Meynet R., 2001, *Wprowadzenie do hebrajskiej retoryki biblijnej*, Łukowicz K., Kot T. (przekł.), Wydawnictwo WAM, Kraków.

Mikłasińska-Lubaszewska A., 1974, *Stylizacja biblijna w „An-hellim”*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczno-Literackie” 29, s. 29–46.

Piela M., 2003, *Grzech dosłowności we współczesnych polskich przekładach Starego Testamentu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.

Skubalanka T., 1984, *Historyczna stylistyka języka polskiego. Przekroje*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

Sławiński J. (red.), 1988, *Słownik terminów literackich*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.

Stachowiak L., 1989, *Biblijny styl*, w: Gryglewicz F., Łukaszyk R., Sułowski Z. (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. II, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin, s. 492–493.

Szurek M.M., 2013, *Z dziejów polszczyzny biblijnej. Biblia Wujka (1599) a Biblia gdańska (1632). Studium komparatywne*, Collegium Columbinum, Kraków.

Wojciechowski M., 2012, *Wpływy greckie w Biblii*, Wydawnictwo WAM, Kraków.

Wronka S., 2012, *Hiperboliczne wypowiedzi w Biblii*, w: Chrostowski W., Strzałkowska B. (red.), *Patrzmy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi*, Stowarzyszenie Biblistów Polskich, Warszawa, s. 678–703.

Słowa kluczowe: polski styl biblijny, stylistyka, historia języka polskiego

Keywords: Polish biblical style, stylistics, the history of Polish language

Danuta Bieńkowska's reflections on Biblical Polish

The article presents the results of the research of Danuta Bieńkowska, a linguist from Łódź, on the issue of Polish biblical style. For this purpose the author recalled the main results and findings made by Bieńkowska in the monograph *Polish Biblical Style* (2002) published 20 years ago, which was the first attempt at a synthetic approach to this issue in the Polish language. The author of the study drew attention to three dimensions of this work, which, from the contemporary perspective, have the following character: 1) permanent, 2) constituting a field for discussion and 3) opening perspectives for further research in this field.